

تئاتر ارمنیان در تهران

شهرتگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

آندرانیک هویان

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تاریخ آغاز تئاتر ارمنیان در تهران سال ۱۸۷۸ م / ۱۲۵۷ ش. است که برای نخستین بار نمایشنامه‌ای در محله ارمنیان واقع در حوالی دروازه قزوین (میدان وحدت اسلامی کنونی) اجرا شد. در این سال گروهی از جوانان ارمنی که تعدادی از آنها تحصیلات خود را در فرنگ به پایان رسانده و به هنر تئاتر علاقه بسیار داشتند گرد هم آمدند و گروه تئاتری تشکیل دادند، چون در آن روزگار در تهران سالن تئاتر وجود نداشت، یکی از ارمنیان علاقه‌مند به هنر تئاتر به نام «ماناس آبر»^۱ یک باب خانه مسکونی خود را در محله ارمنیان که دارای اطاقهای وسیع بود در اختیار گروه تئاتر مزبور قرار داد. اعضای گروه تئاتر بخشی از سالن آن خانه را تبدیل به سن کرده و سالنی برای اجرای نمایشنامه به وجود آوردند. گروه تئاتر ابتدا نمایشنامه «اوستابدروس» را به روی صحنه آورد، پس از چندین نمایشنامه «دو گرسنه» را نمایش دادند. برخی با اجرای نمایش به مخالفت برخاستند ولی یکی از ارمنیان شیفته هنر تئاتر به نام «هوسپ تاتوسیان» خیاط باشی یک باب خانه خود را در محله ارمنیان بدون توجه به مخالفت‌هایی که می‌شد در اختیار گروه تئاتر قرار داد. گروه تئاتر این بار نمایشنامه «شوشانیگ» یا «دختر آسیابان» را اجرا کرد.^۲ اجرای این

۱- هایگ کاراکاش - سالنامه ارمنیان تهران - سال دوم ۱۹۲۹ صفحه ۳۹۵.

۲- همان کتاب صفحه ۳۹۵.

نمایشنامه شور و هیجانی در بین جوانان ارمنی تهران به وجود آورد و باعث گردید تعداد بیشتری از جوانان با گروه تئاتر به همکاری بپردازند. چون بر تعداد اعضای گروه تئاتر افزوده شد، آنان قادر گشتند نمایشنامه‌های بیشتری اجرا کنند، در همان سال دو نمایشنامه تراژدی دیگر به روی صحنه آوردند، اعضای گروه تئاتر در نمایشنامه‌ها شرکت می‌کردند و بابت ایفای نقش وجهی دریافت نمی‌کردند و عواید حاصله از فروش بلیط را در اختیار هیئت مدیره مدرسه هایگازیان (مدرسه ارمنیان تهران) قرار می‌دادند.

در سال ۱۸۸۰ م. / ۱۲۵۹ ش. ارمنیان تهران برای مدرسه هایگازیان در خیابان آرامنه واقع در گذر محمدتقی کر، پاتوق نایب باقر، حدود کارخانه بلورسازی (نزدیک میدان وحدت اسلامی کنونی) بنای جدیدی احداث کردند، و در جوار مدرسه مزبور سالن تئاتر با صحنه نمایش ساختند^۱. به احتمال بسیار این سالن نخستین سالن تئاتر تهران است.

اعضای گروه تئاتر که زیر نظر هیئت مدیره مدرسه هایگازیان فعالیت می‌کردند در ۱۸۸۱ م / ۱۲۶۰ ش، نخستین انجمن دوستداران تئاتر، را تشکیل دادند.^۲ هدف از تشکیل انجمن مزبور کشف و پرورش استعداد های جوانان و پیشبرد هنر تئاتر و هم چنین کسب عواید و کمک مالی برای مدرسه هایگازیان بود.

سبب کمک مالی «انجمن دوستداران تئاتر» به مدرسه هایگازیان آن بود که میسیونرهای پروتستان آمریکائی که در دوره قاجار برای تبلیغ به ایران آمده بودند، در محله ارمنیان تهران مدرسه‌ای برای کودکان ارمنی تأسیس کرده بودند. در این مدرسه تحصیل برای کودکان ارمنی رایگان بود و به آنان پوشاک، کفش، کتاب و لوازم تحریر به طور رایگان داده می‌شد، علاوه بر آن هفته‌ای نیز دو قران پول

۱- روزنامه ایک شماره ۱۱۵ - ۲۸ می ۱۹۷۷.

۲- هایگ کاراکاش - سالنامه ارمنیان تهران، همان، صفحه ۳۹۵.

(ԵՍԻԿԻՆ ԶՐԱԳԱՀՏԱԿԱՆ ՍՐՈՀՈՒՄ, ԽԻՍՔԱՆԷ ԶԱՀՐՈՒՅ)
ՔՆԳՅԱՐԹԻ ՄԱՐՏ ԽԻՆ ԻԶՅՈՒԹԻ ԵՐԵՎԱՆԻ ՃԱՄԸ ԳԻՆ

ԱՍՏՁԵՆՈՒԹԵԱՄԲ.

«Թ ՀԵԳՆՍ՝ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՄՏԻԿ ՍՏՈՒԳԻՌՈՅԻ
(ԱՆՈՒՄԿՈՒԹԵԱՆ Ե՝ ՄԻՆԵՆ)»

ԲԵՄԱԳՐԻԻ.

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԹԻՀՐԱՆՈՒՄ
Ս.ՆՄԱԶ Ա. ՅՈՒՍԵՏՅԷ ՎԵՊԵ ԱՌԵՆԱՅ

ԿՐԵՑԵՐԵԱՆ
ՍՕՆԱՏԸ

ԿՈՄԵԳԻՍ. 4 ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՄԻ
ԳԻՆԵԿՈՒԹԻՒՆ Փ. ՆՕՋԵՌԻԻ ԵՒ ՍԱՌՈՒՐԵԹԻ
ԹԵՐԳՄԱՆԵՑ ՓՐԵՆՍԵՐԷՆ ԲԵՐԳՐԻՅ Ա. ԱՐԻՋՆ

(ԱՍՏՁ)
ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՆ ՏԻՐԵԱՆ

(ՄԱՐՏ)
ՏԻԿ. Վ. ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

(ՎԵՐԱ)
ՕՐ. Յ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՏՐԻԻՆԱԿԱՆՍԻ
ՊՐ. Ա. ՓԱՅԼՈՒՆ

ՎՈՐՈՂԱՐՍԻ
ՊՐ. Վ. ԹԱԳԵՆՈՍԵԱՆ

ԲԱՅՈՒ
ՊՐ. Ա. ՏԵՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՎԿՁՆԻՅԵՆՍԻ
Ա. ԱՐԻՋՆ

توجیبهی به هر دانش‌آموز می‌پرداختند.^۱ هدف میسیونرهای پروتستان از این بذل و بخشش‌ها این بود که دانش‌آموزان ارمنی تغییر مذهب دهند. بنابراین هیئت مدیره مدرسه مزبور ناگزیر بودند شرایطی همانند شرایط مدرسه میسیونرهای آمریکائی برای دانش‌آموزان ارمنی به وجود آورد و چون امکانات مالی فراهم نبود، هر یک از ارمنیان بنا به وسع خود به مدرسه کمک مالی می‌کردند، و به سبب علاقه ارمنیان به تئاتر گروه‌های تئاتر به یاری مدرسه هایگازیان شتافتند و توانستند بخشی از هزینه‌های مدرسه را تأمین کنند.

هاروتیون ماردیروسیان

یکی از مؤسسان «انجمن دوستداران تئاتر» هاروتیون ماردیروسیان از نخستین کارگردانان و نقش‌آفرینان تئاتر ارمنیان تهران بود. ماردیروسیان متجاوز از ۲۵ سال با انجمن مزبور همکاری کرد و تعداد بسیاری نمایشنامه کارگردانی کرد و در آنها خود

نیز به نقش آفرینی پرداخت، او مدتها ریاست «انجمن دوستداران تئاتر» را به عهده داشت.

گروهی از مترجمان ارمنی به یاری انجمن برخاستند و نمایشنامه‌هایی از آثار نمایشنامه‌نویسان مشهور جهان ترجمه کرده، در اختیار انجمن مزبور قرار می‌دادند، یکی از پرثمرترین مترجمان آن روزگار، هوهانس خان ماسحیان (مساعد السلطنه) بود که نمایشنامه‌هایی از مولیر و شکسپیر به زبانهای فارسی و ارمنی ترجمه کرده است. از مشهورترین نمایشنامه‌هایی که به وسیله هوهانس خان به فارسی ترجمه شده و مدتها مورد استفاده گروه‌های مختلف تئاتر قرار گرفته است، نمایشنامه‌های «خدعه‌های (نیرنگ‌های) اسکاپن»، «طیب اجباری»، «خسیس» و «ازدواج اجباری» از مولیر بود، هوهانس خان بدون کوچکترین دخل و تصرف در نمایشنامه‌ها و تغییر دادن اسامی شخصیت‌های نمایش (برخلاف آنچه در روزگار قاجار رواج داشت)، آنها را به فارسی روان ترجمه کرده است. از دیگر مترجمانی که با گروه تئاتر همکاری می‌کردند، آودیس خان قرباگیان و اوانس توماسیان بودند.^۱

۱- روزنامه «نوردار» چاپ تفلیس در شماره ۱۷ ژانویه ۱۸۸۵ م. / ۱۲۶۴ ش. تحت عنوان «نامه‌ای از تهران» در مورد اجرای نمایشنامه در تهران مقاله‌ای درج کرده در بخشی از مقاله مزبور نوشته شده است:

«سه سال است که در تهران نمایشنامه‌هایی به روی صحنه آورده می‌شود که مورد توجه استقبال مردم قرار گرفته است، در روزهای ۲۲ و ۲۳ دسامبر ۱۸۸۶ م. / (۱۲۶۳ ش.) تراژدی «نرسس کبیر» و کمدی «انجیر خجوه» برای ارمنیان و خارجیان مقیم تهران و روز ۲۴ دسامبر برای بانوان و دانشجویان ارمنی نشان داده شده است، دسته موزیک ارتش که تعلیم دهنده و سرپرست آن «سوفومون خان زاکاریان» است در مواقعی که نیاز به استفاده از موزیک در نمایشنامه باشد آهنگ می‌نوازد. درآمد نمایشنامه ۲۰۰ روبل و مخارج آن ۱۵۰ روبل بود، با ۵۰ روبل باقیمانده کتابهایی جدید برای کتابخانه خریداری شد. پانزده سال پیش ارمنیان تهران نه مدرسه داشتند و نه

با اجرای هر نمایشنامه به وسیله هنرمندان «انجمن دوستداران تئاتر» بر تعداد علاقه‌مندان واقعی هنر تئاتر افزوده می‌شد. گروه تئاتر مزبور علاوه بر اجرای نمایشنامه‌های مختلف در سالن تئاتر مدرسه هایگازیان، برخی اوقات در سالن تئاتر مدرسه دارالفنون نیز به زبانهای فارسی و فرانسه نمایشنامه‌هایی به روی صحنه آورده است و چنانچه نمایشنامه‌ای به زبان ارمنی اجرا می‌شد خلاصه‌ای از نمایشنامه به زبان فارسی تهیه شده و در اختیار مدعوین قرار می‌گرفت. برای خارجیان مقیم تهران نیز نمایشنامه به زبان فرانسه اجرا می‌شد و مورد استقبال قرار می‌گرفت. در ۱۸۸۸ م. / ۱۳۰۵ ه.ق. قهرمان میرزا عین السلطنه سالور (فرزند عزالدوله برادر ناصرالدین شاه) در سالن تیاتر مدرسه هایگازیان ناظر بر اجرای نمایشنامه «خسیس» اثر «مولیر» بود که به زبان فارسی و به وسیله گروه تیاتر «انجمن دوستداران تئاتر» اجرا شد. قهرمان میرزا در این مورد می‌نویسد:

«دیشب که یکشنبه ۲۹ شهر جمادی الاول بود در معلم خانه ارمنیها بازی درمی‌آوردند، غروب علیمردان به من گفت، من مشحض تماشا با آقامیرزا آقا و علیمردان و محمدباقر رفتم، صدلی دو تومان بود الی سه هزار، من نمی‌دانستم که هر چه قیمت زیادترست جا بالااست، چهار هزار دادم در ردیف سوم اتفاق افتادم، ساعت دو بازی میان آمد، پنج پرده بود، هر پرده سه ربع الی نیم ساعت و یک ساعت طول داشت، بسیار خوب بازی درآوردند، پارسال هم در معلم‌خانه دولتی بازی درآوردند سه شب زیادتر نبود چندی قبل هم در همین مدرسه به زبان ارمنی دو شب بیرون آوردند، امشب به زبان فارسی بود، تقلید یک خسیس را درآوردند، خیلی تماشا داشت، چون که دیدن اول من بود. خیلی خوب به نظر من آمد در هر پرده نیم‌ساعت فاصله بود که مردم راحت شوند، مهمانخانه هم بود، هر کس می‌خواست غذا و چایی بود، من شام خورده بودم نرفتم، ساعت هشت مراجعت کردم، موزیکانچی هم بود، بازی خنده‌دار بود، خیلی حرکات آن خسیس

ز روز سه شنبه ۲۳ اسفند فقط چهار شب

تماشاخانه هنر

اتللو

بزبان فارسی

اثر - ویلیام شکسپیر

قسطانیان رل اتللو

خداام در ۵ پرده شروع ساعت ۷ با شکر آرتیست
و هنر پیشگان درجه
اول پایتخت

قسطانیان

های بلیط ۱۰۰ ریال و ۸۰ ریال و ۷۰ ریال و ۵۰ ریال و ۳۰ ریال محل فروش بلیط - مغازه پچلا -

فهمینو - قدس جوراچی و هرشب گیشه تماشاخانه هنر

رژیسور قسطانیان

چاپخانه باقرزاده

بامزه و تماشا دار بود، زندهای فرنگی و ارمنیها زیاد بودند، از معتبرین چندان کسی نبود امشب و فردا شب هم هست، امشب زبان فرنگی است یعنی فرانسه، فردا شب ارمنی است، امشب اشخاص معتبر و وزیر مختار هستند.^۱

در سال ۱۸۸۹ م. / ۱۲۶۸ ش. دو تن از هنرمندان تئاتر ارمنیان تفلیس گرجستان به نامهای خانم «پاراندزم» و آقای «گریکور آبراها میانس» به تهران آمدند و تعدادی نمایشنامه با همکاری هنرمندان تهرانی اجرا کردند.

روزنامه «مشاک» چاپ تفلیس در شماره ۳۰ مارس ۱۸۸۹ به همین مناسبت در بخشی از مقاله‌ای تحت عنوان «نامه‌ای از ایران می‌نویسد:

«سالم است که طرفداران تئاتر در تهران نمایشنامه‌هایی به نفع مدرسه ارمنیان اجرا می‌کنند. هنریشگان میهمان خانم پاراندزم و آقای «ابراهامیان» با همکاری هنرمندان ارمنی تهران ده نمایشنامه به طور مرتب اجرا کردند، که از دو نمایشنامه شاه ایران دیدن کردند، نمایشنامه‌هایی که به زبان ارمنی اجرا شد عبارت است از: نمایشنامه‌های «شوشانیک» یا «دختر وارثان»، «دختر آسیابان»، «سلطان سحر شده»، «فداکاری در برابر فداکاری» و نمایشنامه‌هایی که به زبان فارسی اجرا شد عبارت بودند از: «طیب اجباری»، «ازدواج اجباری»، «خنده‌های اسکاپین»، «دو خوک»، «انجیر خجوه»، «گرت، گرت»، «حالب ترین و بهترین اجرا، نمایشنامه آخر بود، کلیه عواید حاصله به مدرسه هایگازیان داده شد. نمایشنامه‌ها به همت هوانس خان ماسحیان (مساعدالسلطنه) مدیر فعال مدرسه اجرا گردید.»^۲

روزنامه «آرولک» Arevelk (مشرق) نیز در سوم ژوئیه ۱۸۸۹ در مقاله‌ای تحت

۱- ایرج افشار - فصلنامه تئاتر شماره ۱۱ و ۱۲ صفحه ۴۱۱.

۲- روزنامه مشاک (کارگر) چاپ تفلیس شماره ۳۰ مارس ۱۸۸۹.

روز شنبه ۲۹ بهمن ماه ۱۳۲۲ ساعت ۸ بعد از ظهر باشترک آرست قستانیان در تماشاخانه هنر «وارثان کبیر» در ۵ یرده نمایش داده میشود - بهای بلیط از ۱۰۰۰ الی ۳۰ ریال

ԹԱՏՐՈՆ ՀՈՆԱՐ

Հ Ա Հ Ե Ջ Ա Ր

ՇԱԲԱԹ 19 ՓԵՏՐԻԱՐ 1944 թ.

Երեկ. ժամը 8-ին

Ղեկ. հանրաժանօթ դերասան

Մ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ «Երկույս լաւագոյն»

ոյժերի,

առաջին անգամ Քենդրանի բեմի վրայ

կը ներկայացուի ՎԱՀԱՆ ՏՐԻԱՅԵԱՆԻ

„ՄԵԾՆ ՎԱՐԴԱՆ“

Դրամա 5 արար

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻԻ

ՆՈՐ ԴԵԿՈՐՆԵՐ ԵՒ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ դերը կկատարէ պ. Մ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ,
Տեղերի գները — Կարգ Ա. 100 ըրալ, Բ. 50 ըրալ, Գ. 30 ըրալ, Դ. 20 ըրալ,
բէնուար օթեակներ՝ 80-ական ըրալ

Տոմսակները նախօրօք ծախուում են — նաղերի, դեղատուէն «Վոժդան»,
պր. Մինաս Մինասեանի մօտ, իսկ ներկայացման օրը, Երեկոյեան
ժամը 8-ից թատրոնի կասսայում:

Բեմխաչօր՝ Մ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

Բեմաղբի՝ Ն. ՍԱՐՎԱՐԵԱՆ

عنوان «تئاتر ارمنیان تهران» به قلم مگردیچ بژشکیان می نویسد:

بازیگران هنرمند، (گریگور آبراهامیان) و خانم (پاراندم) به تهران آمده و نمایشنامه‌هایی اجرا کردند، در صورتی که «انجمن دوستداران تئاتر» وجود نداشت کار آنها بسیار مشکل می‌شد. هوهانس خان ماسحیان نمایشنامه‌هایی از مولیر به زبان فارسی ترجمه کرد که به روی صحنه آوردند. نمایشنامه‌هایی که به زبان فارسی اجرا شد کم‌دی بودند.^۱

خانم «پاراندم» و آقای «گریگور آبراهامیان» دو نمایشنامه از آثار مولیر را در دو شب مختلف در حضور ناصرالدین شاه اجرا کردند. قهرمان میرزا سالور مجدداً در شب چهارشنبه بیست و سوم ربیع الاول سال ۱۸۸۹ م. ناظر بر اجرای نمایشنامه‌ای توسط گروه تئاتر «انجمن دوستداران تئاتر» بود. او در خاطرات خود در مورد اجرای نمایشنامه می‌نویسد:

چند شب است در معلم خانه بازی درمی‌آورند، سه بازی است، دو بازی به زبان ارمنی، دیگر فارسی، چهار صندلی به چهار تومان گرفتیم، حضرت والا و آقای عمادالسلطنه من و تولوی خان یک ساعت از شب گذشته رفتیم، در ساعت دو نیم بازی میان آمد، دو بازی ارمنی را به هیچ‌وجه نفهمیدیم جز حالت خواهر را، بازی دیگر زبان فارسی بود. بازی دو کر بود، خیلی مضحک و با تماشا بود یک زن فرنگی هم در میان هست، چندان تعریفی نیست، عیبی ندارد، آقای نایب السلطنه هم بودند، ولی چندان جمعیت نبود. تا ساعت شش در آنجا بودیم، یک مرتبه دیدنش عیبی نداشت، نقاشی می‌گفت، چند شب دیگر بازی تغییر خواهد کرد و به زبان فارسی خواهد بود، بی‌تماشا نبود.

از نمایشنامه‌هایی که در طی سالهای ۱۸۹۰ تا ۱۸۹۶ در تهران اجرا شده است، و نقش آفرینانی که در آن نمایشنامه‌ها شرکت داشته‌اند آگاه نیستم، گرچه در طی این سالها

یکشب بی نظیر

با شرکت مشهورترین آرتیستهای ایران
در نعت نظر صنعتی آ. آریزاد

شب هزار و یکم الف لیله

بقام توانائی دانشمند شهر آقای میرزا رضاخان شهرزاد
درام مفصل و باشکوهی که تا کنون مانند آن در صحنه های ایران نمایش داده نشده است

از طرف انجمن متفقه نسوان - بمنفعت خیریه

عهده داران بازیهای مهم این نمایش :

دنیا زاد خواهر زوجة امیر - مادام لالا . زوجة مشهور امیر الف لیله خانم م . ضرابی
ستاره باله - مادام پری آقا بابوف . امیر الف لیله آقای آ . آریزاد . زهره مدیر
تشریفات حرم - آقای مزر دیوان فکری . کافور خواجه زنگی آقای آقا رفیع حالتی
- وفادور - آقای ابریشمی .

ارکستر - دسته ففغازی و کلوب باربد

علاوه بر نمایش مجلل فوق دو آکت از نمایش جالب توجه آنوش

ترجمه فاضل محترم آقای رشید یاسمی

باستراک ستاره شرق

مادام پری، آقا بابوف - ارکستر : ه . کریگوریان

محل نمایش : در صحنه زرتشتیان دو یوم دوشنبه اول دی ۱۳۰۹ ساعت هفت و نیم بعد از ظهر

قیمت بلیط از پنج قران الی پنج تومان

وزود اطفال کوچک هفت ساله متنوع است و از هفت ساله بیلا باید بلیط داشته باشند

نمایش در سر ساعت شروع میشود

محل فروش بلیط

مقاذه یارسی خیابان لاله زار شعبه مقاذه آهن خیابان اسلامبول

مطبوعه فاروس . . . . . شرکت تجارتخانه زرتشتیان خیابان ناصریه

مطبوعه فاروس . . . . . دفتر مجله عالم نسوان خیابان قوام السلطنه

مطبوعه « فاروس » طهران

در هر فصل تئاتر، تعدادی نمایشنامه به روی صحنه آورده شده است.^۱

هنرمندانی که از سال ۱۸۸۱ تا ۱۸۹۷ م. بر روی صحنه تئاتر ارمنیان تهران درخشیدند عبارت بودند از: هاروتیون ماردیروسیان، سیمولوف بدروسیان، قوگاس قوگاسیان، نرسس خان، و هوسیگ پاپازیان، که این افراد ضمناً از بنیانگزاران تئاتر در تهران بودند.

در ژوئن سال ۱۸۹۷ م. / ۱۲۷۶ ش. به وسیله هنرمندان «انجمن دوستداران تئاتر» نمایشنامه «خدعه‌های اسکاپن» اجرا شد، ماهنامه مورج (Moj) در بخش اخبار متفرقه می‌نویسد:

در سالن تئاتر جنب مدرسه و کتابخانه هایگازیان هنرمندان «انجمن دوستداران تئاتر» در روزهای سوم، پنجم و هشتم ماه ژوئن نمایشنامه «خدعه‌های اسکاپن» اثر مولیر را به روی صحنه آوردند، در یکی از سه شب فوق، «مشیرالدوله» همراه با عده‌ای از رجال و وزراء قاجار در سالن تئاتر مدرسه هایگازیان حضور یافتند و ناظر بر اجرای نمایشنامه «خدعه‌های اسکاپن» به وسیله هنرمندان «انجمن دوستداران تئاتر» بودند. در پایان مشیرالدوله و سایر وزراء و رجال مبلغ دو هزار و پانصد تومان به مدرسه هایگازیان اهدا کردند.^۲

نقش آفرینان اصلی نمایشنامه «خدعه‌های اسکاپن» خانم بایبان، (همسر گابریل بایبان مدیر مدرسه هایگازیان)، دوشیزه ب، گولوفیان و آقای هاروتیون ماردیروسیان بودند.

از سال ۱۸۹۸ تا ۱۹۰۰ م. نمایشنامه‌های «شوشاتیگ»، «آرشاگ دوم»، «نرسس

۱- ایرج افشار - فصلنامه تئاتر شماره ۱۱ و ۱۲ صفحه ۴۱۲.

۲- روزنامه آلیک شماره ۱۱۷ سه‌شنبه ۳۱ ماه می ۱۹۷۷.

کبیر»، «خاکهای سیاه» و یک سری تراژدی بر روی صحنه آورده شد. پس از اجرای هر تراژدی یک کمدهی نمایش می‌دادند، در این دوره نمایشنامه‌های مولیر بسیار مورد توجه و استقبال مردم قرار می‌گرفت.

«وار تپتر» و «هرانوش فلیگیان» دو خواهر هنرمند که در سال ۱۹۰۱ در تبریز نقش‌آفرینی می‌کردند در سال ۱۹۰۲ م. / ۱۲۸۱ ش به تهران آمدند و گروه تئاتر بانوان تهران» را تشکیل دادند، آندو در سالهای ۱۹۰۲ و ۱۹۰۳ تعدادی نمایشنامه به روی صحنه آوردند، گروه تئاتر مزبور به دربار مظفرالدین‌شاه دعوت شدند و هنرنمایی آنها مورد تحسین قرار گرفت و به خواهران فلیگیان هدایائی داده شد. آندو در سال ۱۹۰۳ به مصر رفتند.

به ابتکار «انجمن دوستداران تئاتر» در سال ۱۹۰۶ م. / ۱۲۸۵ ش. برای تجلیل از ۲۵ سال فعالیت هنری هاروتیون ماردیروسیان هنرمند ارزنده تئاتر ارمنیان تهران، مجلس جشنی ترتیب داده شد. در آن مجلس از ماریروسیان قدردانی بعمل آمد، بر هنرش ارج نهاده شد و یادبودهایی تقدیمش گردید. آن شب او با همکاری اعضای «انجمن دوستداران تئاتر» نمایشنامه‌ای به روی صحنه آورد^۱. ماردیروسیان بازیگر نقش اول و همچنین کارگردان نمایشنامه مزبور بود، این اجرا یکی از شاهکارهای ماردیروسیان محسوب می‌گردد.

ارمنیان تهران در سال ۱۹۰۵ م. / ۱۲۸۴ ش. در قطعه زمینی که در محله حسن‌آباد برای ساختن کلیسا خریداری کرده بودند، مدرسه و تالاری ساختند (محل کنونی دبستان و دبیرستان کوشش و کلیسای مریم مقدس در خیابان میرزا کوچک خان). از آن پس ارمنیان دو تالار برای اجرای نمایشنامه در اختیار داشتند. در روز ۱۹ ذیحجه الحرام ۱۳۲۷ قمری ۱۹۰۹ م. نمایشنامه «طیب اجباری» را در تالار مدرسه ارمنیان در محله حسن‌آباد به روی صحنه آوردند. محمدامین رسول‌زاده در ۲۳

ذیحجه الحرام در روزنامه ایران نو درباره اجرای نمایشنامه «طیب اجباری» نوشت: «شب یکشنبه ۱۹ در مدرسه ارامنه واقع در حسن آباد دو کمدی بتماشای گذاشته شده بود. تقریباً دو ساعت از شب گذشته بیش از دویست و پنجاه تن تماشاچی حضور داشتند، کمدی به زبان فارسی بود، پرده بالا می‌رود نخست چنانچه در پروگرام مصرح بود (طیب اجباری) بنظر تماشاگران می‌رسد، این کمدی اثر مضحکه‌نویس مشهور قرن هفدهم مولیر فرانسوی است و به زبان فارسی ترجمه شده است، این کمدی در پرده اول وضع حیات زن و شوهر را می‌نماید که چگونه مردها جهیز زن را بلاحق فروخته و صرف کرده و اگر هم زن بی‌نوا به زبان آرد، به سیاستش رسانده و چویش می‌زند و بعد در ضمن همان کلمات سخریه‌آمیز می‌فهماند که پدران همواره در شوهر دادن دخترانشان چگونه محبت لازم را که باید در میان طرفین باشد فراموش کرده و تنها نقطه نظر خود را همان با ثروت بودن داماد خویش می‌دانند و این امر غلط است، چرا که محبت صمیمی زن به مرد و مرد به زن، بهتر از سرمایه‌های گزاف است و نیز در این بین مجبور شدن هیزم‌شکنی با قرار بطبابت به ضرب چوب و تجویزات مضحکش را برای امراض و بهم بافتن کلمات مغلق را که نیمچه کاران هر فنی به زبان می‌آورند آکتورها می‌نمودند و حسن این تیاتر این بود که آکتورها تماماً همان لباسهای معموله در قرن هفدهم اروپا در برداشته و در حقیقت این صحنه یک صحنه تاریخی را نشان می‌داد. آکتورها هر چند از ارمنیان بودند ولی زبان فارسی را زن و مرد خیلی خوب و تحسین‌کردنی بیان می‌نمودند. این کمدی در سه پرده ختام یافته و مورد تجلیل تماشاگران گشت. سپس مضحکه دیگری به نام «سه شجاع» یک پرده و از زبان ارمنی ترجمه شده بود به تماشا گذاشته آمد. مقصود اصلی از نوشتن این مضحکه همانا نمایاندن ترس موهوم و رعب خیالی از مرده بود که چگونه انسان با وجود اینکه بر تمام آفریدگان تسلط دارد از مرده می‌ترسد و خیال حرکت مرده را با همان کفن بیش نظر مجسم می‌دارد و انسان را دچار واهمه می‌سازد.»^۱

1929 ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ

ՇՆՈՒՄԸ
20
ԱՊՐԷԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԶԳԱՅԱՅՈՒՆՆԵՐ ԲԻԷՍ
ԵՆՈՐԱՅՆ ԺԱՄԱՆԱԾ ԿԱՑ ՏՐԱՍԱԹԻ ԽՈՒՍԲԸ
ՆԵՐԱՐՈՒԹԱՄ ՆԱԽՄԱՏՈՐ ԿՐԹԱՆ

Մ. Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ-Ի

ՇՆՈՒՄԸ
20
ԱՊՐԷԼ

Երեկոցան ժամը 9/7-ին
Երեկոցան ժամը 9/7-ին

ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ
 ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ
 ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ

Առաջին անգամ ընդամենը հայերեն ձևով արձագանքակազմի կողմից արտատրվող և
 100 անգամ ավելի ներկայացված է հայկական ձևով և խոսքով լայն ընդունման արժանացած

Մ. Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ-Ի
Երեկոցան ժամը 9/7-ին

Առաջին ինքնակազմ արձագանքակազմի կողմից

Մ. Ա. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ-Ի
Երեկոցան ժամը 9/7-ին

ԴԱԻՃԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՊԱՇԿԱՐՈՒՄԸ

Ս. ԱՐԱՐՅԱՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ

Առաջին անգամ ընդամենը հայերեն ձևով արձագանքակազմի կողմից արտատրվող և 100 անգամ ավելի ներկայացված է հայկական ձևով և խոսքով լայն ընդունման արժանացած

ԳՆՆ ՏՐԱՍԱԹԻ

ԲՈՒԿՆԵՐ 250, 150, 100,
 ԲՈՒԿՆԵՐ 30, 20, 10 ԷՏ.

Առաջին անգամ ընդամենը հայերեն ձևով արձագանքակազմի կողմից արտատրվող և 100 անգամ ավելի ներկայացված է հայկական ձևով և խոսքով լայն ընդունման արժանացած

ԿՐԹԱՆ, ԱՆՅՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԱՐՅԱՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ
 ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ
 ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ
 ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ
 ԵՆՈՐԱՅՆ ԳՐԱՅԻՆ ԳՐԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՄԱՍԻՆՈՒԹԱՄ ԿՐԹԱՆ

سال ۱۹۱۰ م / ۱۲۸۹ ش. مصادف با سی‌امین سالگرد فعالیت ادبی و نمایشنامه نویسی «شیرواتزاده» «آلکساندر موسیان» نمایشنامه‌نویس مشهور ارمنی بود.

ارمنیان تهران با اندکی تأخیر در هفتم ماه می ۱۹۱۱ مجلس بزرگداشتی برای شیرواتزاده در تالار مدرسه ارمنیان در محله حسن‌آباد ترتیب دادند و یکی از نمایشنامه‌های شیرواتزاده را هنرمندان «انجمن دوستداران تئاتر» به روی صحنه آوردند.

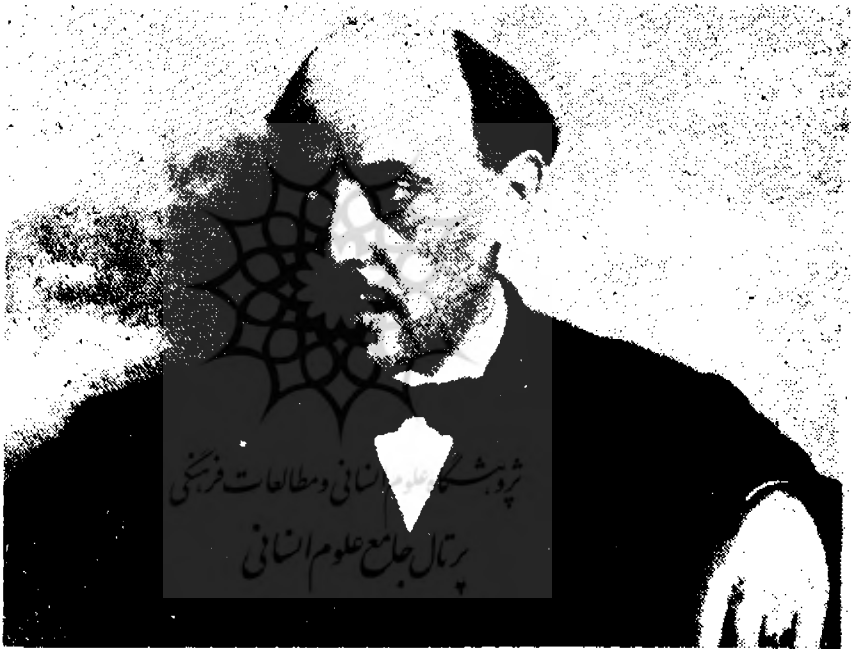
انجمن دوستداران تئاتر از بدو تأسیس (۱۸۸۱ م.) زیر نظر هیئت مدیره مدرسه هایگازیان اداره می‌شد و از سال ۱۹۰۶ در دو محله دروازه قزوین و حسن‌آباد فعالیت داشتند ولی در مجمع عمومی سال ۱۹۱۲ اعضای انجمن تصمیم گرفتند از هیئت مدیره مدرسه مجزا شد و به طور مستقل فعالیت کنند.

مجمع عمومی «انجمن خیریه زنان ارمنی تهران» برای انتخاب اعضای هیئت مدیره در سال ۱۹۱۶ م. / ۱۲۹۵ ش. تشکیل گردید. در آن جلسه تصمیم گرفته شد برای کودکان ارمنی تهران کودکان دایر کنند. چون برای گشایش کودکان نیاز به پول داشتند در مجمع مزبور پیشنهاد شد که نمایشنامه‌ای برای کسب درآمد به روی صحنه آورده شود. از هوهانس توماسیان که از پیشکسوتان تئاتر ارمنیان تهران بود برای همکاری دعوت به عمل آمد. او اوپرت «آرشین مال‌آلان» را برای اجرا برگزید. و چون قرار شد که این اوپرت برای دوشیزگان و بانوان تهرانی نمایش داده شود کلیه نقش‌آفرینان آن را از میان اعضای «انجمن خیریه زنان ارمنی تهران» انتخاب کردند.

«اوپرت نمایش اوپرائی کوچکی است که ارکستر با آن همراهی می‌کند و آهنگهای عامیانه و تفریحی سبک می‌نوازد و جنبه شوخ و شاد دارد.» توماسیان نقش آفرینان را برگزید و به تمرین پرداخت. اپرت «آرشین مال‌آلان» ابتدا در تالار

تئاتر ارمغیان در تهران ۲۰۱

مدرسه محله حسن آباد نمایش داده شد پس از چندی از دربار قاجار تقاضا شد که اپرت مزبور برای زنان حرمسرای احمدشاه اجرا شود. در محوطه کاخ گلستان صحنه تئاتر را با پرده و تجهیزات لازم فراهم ساختند، یک دسته نوازنده زن چند بار با گروه تمرین کردند، در روز اجرای نمایش هنگام ورود نقش آفرینان به کاخ گلستان خواجه سرایان حرمسرای احمدشاه برای اطمینان خاطر از زن بودن نقش آفرینانی که لباس مردانه پوشیده و سبیل گذاشته بودند، بدن آنها را لمس می‌کردند. در موقع اجرای

گاسپار ایگیان

نمایش با وجود اینکه خواجه‌های حرمسرا به زنان حرم گفته بودند که بازیگرانی که لباس مردانه پوشیده و سبیل گذاشته‌اند و نقش مردان را ایفا می‌کنند زن هستند، باز هم تعدادی از زنان حرمسرا رویشان را گرفته بودند. این نمایش چند بار برای زنان حرمسرای احمدشاه اجرا گردیده بعداً در تالار گراند هتل برای همسران و بانوان و دوشیزگان رجال و معاریف نمایش داده شد. سپس چند شب نیز برای سایر بانوان و

دوشیزگان تهران که مایل به دیدن این اپرت بودند اجرا گردید. مدتی نیز در تالار مدرسه محله حسن آباد به روی صحنه آورده شد. نقش آفرین اپرت آرشین مال آلان عبارت بودند از خانمها: آروسیاگ پطروسیان در نقش سلطان بیگ، شوشانینگ بارسقیان در نقش سلیمان، تاکوهی ساهاکیان، در نقش خدمتکار، آروسیاگ گلندریان در نقش عسگر، مریم نیگوقوسیان در نقش نلی، کاترین سرکیسیان در نقش خاله، لوسیگ خاچاتوریان در نقش گلچهره، کناریگ آبوویان در نقش، آسیا.

سه تن از این هشت تن دختران مرحوم هاروتیون ماردیروسیان بنیانگذار «انجمن دوستداران تئاتر» و از نخستین کارگردانان تئاتر ارمنیان تهران بودند.

«انجمن خیریه زنان ارمنی تئاتر» در سال ۱۹۱۶ م. / ۱۲۹۵ ش. منحل شد ولی هنرمندان و نقش آفرینان انجمن مزبور گردهم آمدند و گروه تئاتری تشکیل داده و به اجرای نمایشنامه پرداختند.

در این سال «گاسپار ایپکیان» که هنرپیشه حرفه‌ای بود و آگاهی بسیار از تئاتر مدرن داشت برای تدریس در مدرسه هایگازیان به تهران آمد، پس از اندک زمانی برادر او به نام «آرمناک ایپکیان» که حرفه او هنرپیشگی بود در تهران به برادرش پیوست. آن دو با یاری هنرمندان تئاتر ارمنیان تهران به نمایش دادن پرداختند. «گاسپار ایپکیان» در سال ۱۳۰۰ ش. شهردار تهران شد. و پس از مدتی از ایران مهاجرت کرده به مصر رفت، آرمناک ایپکیان در اواخر ژوئیه ۱۹۲۱ م. از طریق بندر گز مشهد، به کراسنا ورسک رفت، او یک هفته در بندرگز اقامت گزید و با همکاری آلکساندر هواسیان، مانیا تادریزیان، و همسرش نمایشنامه «راهزنان» نوشته شیلر را در آن شهر اجرا کرد. نقش برادران ایپکیان در پیشرفت هنر تئاتر تهران شایان بررسی است.

در طی سال تحصیلی ۱۹۱۶ - ۱۹۱۷ مدرسه مختلط هایگازیان مبلغ ۲۷۳۵۰ قران کسر بودجه داشت هنرمندان تئاتر تهران با اجرای چند نمایشنامه مبلغ مزبور را

تئاتر ارمغیان در تهران ۲۰۳

تأمین کردند، این هنرمندان عبارت بودند از: خانمها استپانیان، بیسدوس کووان، دختر صاحب چاپخانه فاروس که تحصیل کرده بلژیک بود و سالها بعد که مانول ماروتیان مرکز آموزش هنرهای دراماتیک تأسیس کرد بیسدوس کووان در آن مرکز تدریس می‌کرد. وارتو طریان، دوشیزه هلن خسرویان (بعداً همسر ایپگیان شد) آقایان ک، ایپگیان، آرتو طریان، هایک کاراکاش، ک. پطروسیان، آ. فرندیان، ه فرندیان، ک. قریبیان، و هوسپیان، و ک. استپانیان.

آردو طریان

سال ۱۹۲۰ م. / ۱۲۹۹ ش. نقطه عطفی بود برای تئاتر تهران، در این سال علاوه بر برادران ایپگیان، زوج طریان (وارتو و آردو طریان)، زوج گوستانیان (مارگوومیشا گوستانیان) بر روی صحنه تئاتر تهران ظاهر شده و به هنرنمایی پرداختند، تا سال

۱۹۲۰ م. / ۱۲۹۹ ش. گروه‌های تئاتر ارمنیان تهران به طور مجزا نمایشنامه اجرا می‌کردند ولی از این سال هنرمندان ارمنی همراه با سایر هم‌میثان ایرانی خود گروه‌های تئاتر تشکیل دادند و حرکتی نو در تئاتر تهران به وجود آوردند^۱ و خاصه با نمایشنامه‌هایی که خصوصاً آردو و وارتو طریان در کلوب ایران جوان به روی صحنه آوردند به گواهی جراید آن روزگار تهران، جهشی در تئاتر تهران به وجود آمد.

در سال ۱۹۲۱ م. / ۱۳۰۰ ش، رضا کمال (شهرزاد) و علی‌اکبر سیاسی، نمایشنامه‌هایی چند نوشتند (جعفرخان از فرنگ برگشته، پریچهر و پریزاد، شب هزار و یکم، ماهپار یا یک قربانی دیگر) این نمایشنامه‌ها به کارگردانی و نقش‌آفرینی آردو طریان و همسرش وارتو طریان به روی صحنه آورده شد.

در ۱۹۲۲ نخستین مرکز آموزش هنرهای دراماتیک در تهران پا به عرصه وجود نهاد. فارغ‌التحصیلان مدرسه مختلط ارمنیان تهران، انجمنی به نام «انجمن فارغ‌التحصیلان مدرسه مختلط ارمنیان تهران» بنیاد نهادند. در انجمن مزبور آردو طریان برای علاقمندان به هنر تئاتر «استودیو دراماتیک» به وجود آورد.^۲

گابریل سوندوگیان در ۱۸۷۳ م. / ۱۲۵۲ ش. نمایشنامه «په پو» را نوشت، (نمایشنامه «په پو» در سالهای بعد از ۱۳۲۰ به زبان فارسی ترجمه شد و بارها در تالارهای تئاتر تهران به روی صحنه آورده شد.) سال ۱۹۲۳ مصادف با پنجاهمین سال نوشتن این نمایشنامه بود برای تجلیل از گابریل سوندوگیان مجلس جشنی آراستند.

پیش از اجرای نمایشنامه آقای اصلاں شاهنظریان درباره گابریل سوندوگیان و

۱- روزنامه اقدام، شماره ۱۱۸۰، سال دهم، ۲۷ آذر ۱۳۰۹.

- روزنامه اطلاعات، شماره ۱۲۱۱، ۲۲ آذرماه ۱۳۰۹.

۲- آرسن مامیان، پنجاه سال تاریخ تئاتر ارمنیان ایران، صفحه ۲۵.

نمایشنامه او سخنرانی کرد. نقش آفرینان نمایشنامه «په پو» عبارت بودند از: لون آلهوردیان در نقش په پو ماهیگیر. خانم مارکارید سارواریان در نقش «شوشان» دوشیزه دیکراتوهی گالولی در نقش «گگل» خواهر په پو، آقای والاد والادیان، در نقش دوست په پو، آقای هاروتیون ماردیروسیان در نقش «گی گو» فامیل مادری په پو مگروییج سارواریان در نقش «زیم زیموف» تاجر کهنه کار، خانم ملیک شاهنظریان در نقش «اقمیا» آقای میناس ماردیروسیان در نقش کارگزار گیگو، آقای مارگاریان در نقش سامسون خدمتکار. کارگردان نمایشنامه آقای لون آلهوردیان بود. بهای بلیط از سه قران تا ۲۰ قران و برای دانش آموزان ۲ قران بود.

در ۱۹۲۴ مجله میدک که از سوی «انجمن میدک^۱» منتشر می شد مقاله ای تحت عنوان «هنر و تئاتر» نوشت: نویسنده مقاله که معلوم نیست کیست نوشته است: «مردم تشنه نوآوری می باشند، هر چیزی که چند بار تکرار شد خسته کننده می شود، اگر مسئله ای باب طبع مردم نباشد، به آن توجه نخواهد شد، در تهران فعالیت هنری محدود شده است به تئاتر ما اکنون منتظر اجرای نمایشنامه هستیم، ولی دست اندرکاران تئاتر چه چیزی عرضه خواهند کرد، نمی دانیم از زیر کدامین گرد و غبارها، نمایشنامه هائی را که یکی کهنه تر از دیگری است، بیرون خواهند کشید، مانند برای شرف، په پو، بالاخره وقتی که صحنه تئاتر پر از اجساد می شود چه هنری شاهد می گردد، تئاتر تبدیل به مجلس عزاداری می شود و تماشاچیان معذب و با اعصابی ناراحت تالار تئاتر را ترک می کنند. آیا گریه و شیون و ظلم و ستم بس نیست، زمان آن نرسیده که به نام شیروانزاده نظری بیفکیم، آیا شیروانزاده فراموش شده، اکنون نگاه خود را به سوی هنر غرب معطوف داریم، بسوی وایسن ها، وداناتسیون، ها و بشی بشواگ، ها حتی «شانت» ها. گناه است بر روی سن تئاتر که نمایشنامه «شیخ» اثر «وایسن»، «ارتباط گنگ» اثر «جرماگ» بازی شده نمایشنامه

۱- انجمن میدک جوانان ارمنیان تهران در سالهای یاد شده بود، و مجله ای به نام میدک منتشر می کرد.

«سیلاب اشک» اثر آهارونیان اجرا شود. تهران به اندازه کافی بازیگر قوی دارد، ما از همه آنها می‌خواهیم بدور هم جمع شده و امور تئاتر را به دست گیرند، صحنه تئاتر را از بازیگران ضعیف و ناتوان پاک کنند و در تماشایان روح لطیف هنری بدمند، و نمایشنامه‌هایی از نویسندگان برجسته اروپا و نویسندگان جدید اجرا کنند.^۱

در اردیبهشت ماه ۱۳۰۵ نمایشنامه «عشق و خیانت» نوشته «شیلر» به وسیله اعضای «استودیو دراماتیک» در تالار مدرسه هایگازیان اجرا شد.

هایک کاراکاش نمایشنامه‌های «مردی که شیطان را دیده است»، اثر «گاستون لروبی»، و «فدائی»، نوشته «دئوموی» را ترجمه کرد. او جنگی به نام «سالنامه ارمنیان» منتشر می‌ساخت. کاراکاش در ۲۳ اکتبر ۱۹۲۶ / ۱۳۰۵ دو نمایشنامه مزبور را به نفع «سالنامه ارمنیان» در تالار مدرسه هایگازیان به روی صحنه آورد. نقش آفرینان دو نمایشنامه مزبور خانمها، لالاطریان و دیگرانوهی کاراکاش (همسر کاراکاش) و آقایان آ. هاروتیونیان. گ، هاروتیونیان، نیگید دزاقیان، ه. هوهانسیان و ملیکیان و ک، شاه نظریان بودند.

در ۱۹۲۸ / ۱۳۰۷ گروه‌های تئاتر ارمنیان تهران چند نمایشنامه به کارگردانی داوید خانیان که از برلین به تهران آمده بود اجرا کردند.

در دسامبر ۱۹۲۸ آشوت آروستامیان باتفاق همسرش آروسیاگ و گقام اسپانیان و هامواسپانیان، به تهران آمد و تا اوایل سال ۱۹۳۰ در تهران ماند، او نمایشنامه‌های «بل بوقی»، «شیرین و فرهاد»، «عاشق غریب»، «لیلی و مجنون»، «شاه اسمعیل صفوی»، «اصلی و کرم»، «اپرای آنوش»، «صایات نووا»، «دختر تنبل»، «آختامار»، «ناموس»، «روح شریر» و «برادر باغداसार» را به روی صحنه آورد.^۲

۱- مجله میدک - شماره دوم، سال ۱۳۲۴، صفحه ۱۷.

۲- روزنامه آلیک - شماره ۱۲۸، دوشنبه ۱۳ ژوئن ۱۹۷۷.

برای اولین دفعه - بزبان فارسی

زن مجهول

درام در ۴ پرده

تصنیف نویسنده معروف فرانسه: الکساندر بیسون.

ساعت ۸ بعد از ظهر

پنجشنبه بیست و هفتم (شب جمعه ۲۸) آبان ماه ۱۳۱۶

در محل - میرک طهران

بهای بلیط: ۵۰ و ۳۰ و ۲۰ و ۱۵ و ۱۰ ریال.

لاله زار: کافه لاله زار - قدس جوراچی - قدس شاهین - عکاسخانه رامبرانت
شاه آباد: دواخانه سیروس.

چهارراه حسن آباد اول شاهپور: دواخانه جاوید

چهارراه وزارت جنگ: دواخانه الم-کیان.

چهارراه پهلوی مقابل کاخ هماونی - میکاد فروشی ماهرو.

چراغ برق: دواخانه یاسنور - سلمانی دیارمند

خیابان نادری (شاه) - دواخانه وجدان.

شب نمایش از ساعت پنج بعد از ظهر در همیشه نمایش

تبت شد ۳۷۲

نمایشگاه حسین بهرزه

محل فروش بلیط ها

آردو طریان، آرداش قازاریان و افلاطون کیخسرو در ۱۹۲۹ م. / ۱۳۰۸ ش. در تالار تئاتر زرتشتیان تئاتر سیروس را بنیاد نهادند. آردو طریان دومین مرکز آموزش هنرهای دراماتیک را در تئاتر سیروس دایر کرد و به علاقمندان هنر تئاتر دانسته‌های خود را می‌آموخت آردو طریان با همکاری همسرش وارتو (لالا) طریان نمایشنامه‌های «یک قربانی دیگر»، یا «ماهیار»، «شرافت» نوشته هرمان زودرمان، «زن گنگ» نوشته آنا تول فرانس را در تالار تئاتر سیروس نمایش داد. در سال بعد نمایشنامه «شب هزار و یکم» نوشته رضا شهرزاد به کارگردانی آردو طریان در تالار تئاتر سیروس اجرا شد.

زوج هنرمند میشاو مارگو گوستائیان که برای اجرای نمایش به کشورهای اروپائی و خاورمیانه سفر کرده بودند به ایران بازگشتند و به فعالیت پرداختند طریانه‌ها نیز نمایشنامه «شب هزار و یکم» و دو تابلو از «اپرای آتوش» را در تئاتر سیروس به روی صحنه آوردند که بسیار مورد توجه قرار گرفت آنها نمایشنامه‌های «تاجر کدو» و «تله موش» را در کلوب ارامنه اجرا کردند.

گوستائیانها در بهمن‌ماه ۱۳۱۰ نمایشنامه «قیصر روم» و «اتللو» را نمایش دادند. در ماه دسامبر ۱۹۳۱ / ۱۳۱۰ نمایشنامه «انوشیروان عادل و مزدک» نوشته گریگور بیکیان در پنج پرده به زبان فارسی در تالار گراند هتل به روی صحنه آورده شد. این نمایشنامه تا اواخر هفته اول ژانویه ۱۹۳۲ اجرا می‌شد.

میشا گوستائیان در ۱۳۱۱ هفت نمایشنامه در تهران اجرا کرد، نمایشنامه‌های مزبور عبارت بودند از: «پرنسس ناتاشا» نوشته شارول مری، «مادام کاملیا»، نوشته آلکساندر دوما، «خدایان باستان» اثر لئون شانت، «برای شرف» نوشته شیروان زاده، «دختر کلیمی» نوشته سی بلوی، «عاشق غریب» نوشته ذوالفقار حاجی بگف.

در این سال در تالار تئاتر زرتشتیان، نمایشنامه لیلی و مجنون، در پنج پرده با نقش آفرینی پری آقابابوف «سالتینگ آقابابیان» در نقش لیلی و میشا مانوگیان در

نقش مجنون و به کارگردانی میشا مانوگیان اجرا شد.

واهرام پاپازیان هنرمند بین‌المللی تئاتر در سال ۱۳۱۲ به دعوت جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران از روسیه به تهران آمد، او کلاسی برای آموزش تئاتر دایر کرد و به آموزش گروهی از هنرمندان تئاتر تهران پرداخت، سپس با این هنرمندان نمایشنامه‌های اتللو، بالماسکه، هملت، دون ژوان، را در تالار سینما پالاس به روی صحنه آورد. سفر پاپازیان به ایران برای هنرمندان تئاتر ایران بسیار مغتنم بود.^۱ گوستانیانها نیز در این سال نمایشنامه‌های «ملکه قلعه مخروب» نوشته لئون شانت «خانواده جنایتکار» نوشته «جیاکومتی» و اپرت «سیلوا چارداش» را نمایش داد، لرتا نیز به ابتکار «انجمن خیریه زنان ارمنی تهران» اپرت «لیلی و مجنون» را در تئاتر نکوئی با شرکت گروهی از نقش‌آفرینان تئاتر تهران اجرا کرد. هراند اسپتانیان، دیگر کارگردان نامدار تهران با همکاری لرتا، نمایشنامه «آنا کارنینا» نوشته یوجین اونیل را به روی صحنه آورد.

تا سال ۱۳۱۶ فعالیت هنری گروه‌های تئاتر ارمنیان تهران بسیار چشم‌گیر بود. نمایشنامه‌های متعدد به وسیله انجمن فارغ التحصیلان مدرسه مختلط هایگازیان، زوج گوستانیان، زوج مانار، زوج طریان، میشا مانوگیان، هراند اسپتانیان، مانول ماروتیان و مگروییچ تاشچیپیان نمایش داده می‌شد.

در سال ۱۳۱۶ به دستور دولت وقت مدرسه‌های ارمنیان بسته شد و اجرای نمایش به زبان ارمنی منع گردید. از هنرمندان تئاتر ارمنیان فقط زوج گوستانیان به کار خود ادامه دادند و به اجرای نمایش به زبان فارسی پرداختند. گوستانیانها تعدادی نمایشنامه از جمله نمایشنامه‌های «زن مجهول»، «اتللو»، «عروسی کدخدا احمد» را به زبان فارسی در تالار سیرک تهران، باشگاه آرامنه و باشگاه سینا اجرا کردند. دیگر گروه‌های تئاتر نیز در این سالها به علل مختلف کم‌کار بودند از آذر ماه ۱۳۲۰ حیات

دوباره تئاتر تهران آغاز شد.

مارگو گوستانیان نمایشنامه «زن مخوف» را ترجمه کرد، در روز شنبه ۲۷ دی ماه ۱۳۲۰ نمایشنامه مزبور در چهار پرده به کارگردانی خانم مارگو گوستانیان در باشگاه ارمنیان نمایش داده شد. خانم گوستانیان دومین زن ارمنی ایرانی است که نمایشنامه‌ای را کارگردانی کرده است.^۱

میشا گوستاتیان در این سال گروه تئاتری به نام «گروه تئاتر هنرپیشگان دراماتیک ارمنی» تشکیل داد و با این گروه تئاتر نمایشنامه «تریلی» را در روز یکشنبه ۲۵ بهمن ماه و نمایشنامه «اتللو» را در روزهای پایانی سال ۱۳۲۰ در باشگاه ارمنیان نمایش داد.^۲

در سال ۱۳۲۱ گوستانیان یکه‌تاز میدان تئاتر تهران بود. او چند نمایشنامه از جمله نمایشنامه‌های «اتللو»، «عروسی کدخدا احمد» را به زبان فارسی و نمایشنامه‌های «زن مجهول» و «اپرت آرشین مال الان» و «مادام کاملیا» را به زبان ارمنی اجرا کرد.

در این سال‌ها هنرمندان تئاتر ارمنیان تهران گروه‌های متعدد تئاتر پدید آوردند و به اجرای نمایش پرداختند. یکی از این گروه‌ها، گروه بازیگران تئاتر ارمنیان تهران بود، این گروه در روزهای ۱۷ و ۱۸ اسفندماه ۱۳۲۳ نمایشنامه «قیصر» نوشته لئون شانت را به روی صحنه آورد، نقش آفرینان این نمایشنامه عبارت بودند از:

خانم مارگو گوستانیان، آقایان هراند استپانیان، میشا گوستانیان، خانم ژ. ماناز، خانم ر. ماروتیان، آقای مانار، خانم آ. آدمیان، آقای و. آدومیان، و ه. هاروتیونیان.

سال ۱۳۲۳ مصادف با سی و پنجمین سال فعالیت تئاتری خانم مارگو

۱- ر.ک. به آندرانیک هویان، سالن نمایش زرتشتیان و تئاتر سیروس، فصلنامه تئاتر، شماره ۹ و

۱۰- بهار و تابستان ۱۳۶۹.

۲- همان.

ՆԱԽԱԶԵՆՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿ ԳԱՐՍԻԱՉԻ ԵՒ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԵԿՆՆ ԼԱԼԱ ՏԻՄԵՆՏԻ

ԱՇԽԱՏԱՅԱՅԻ ԸԶԳԻՆՈՒՄ ԳՊՈՒՑԻ ՄԱՀԱՐԱՐ

23 ՀՈԿՏԵԲԵՐ 1926. ԸՆԴՈՒՄ. ԵՐԵՎԱՆԵՆԻ ՃԻՇՑ ԺԱՄԻ 94 - ԻՆ

ԱՍՏԵՆՇԱՍՈՒ ՍԵՆՏԻՐ

Ցուցող դրամա 2 գործ.

Հեղ. ԿԵՄԹՕՆ ԼԵՌՈՒՅԻ

Թարգմ. ՀԱՅՆԻ ԳԱՐՍԻԱՉԻ

II I

Ցուցիչ դրամա 1 գործ. Հեղ. Բ. ՏԵՕՄՈՎԻ

Թարգմ. ՀԱՅՆԻ ԳԱՐՍԻԱՉԻ

Գ Ո Ն Ը

Ցանկերի արժեքը II կարգին. 20-ից 3 դրամ. Խախտուող կարիքի է գնից նախաձեռնողից և

Պ. ՆՈՒՆՈՎԻ ԳՆՐ ՆՈՒՆՈՎՈՍՏՆԻ Մ. ԱԿԱԶՈՆԻՑ (ԼՂԱՑՈՒ),

گوستانیان بود. از خانم گوستانیان طی مراسمی تجلیل به عمل آمد و در پایان نمایشنامه «خیانت» اجرا گردید.

در سال ۱۳۲۴ دو گروه تئاتر بر گروههای تئاتر ارمنیان تهران افزوده شد. «گروه تئاتر انجمن فرهنگی جوانان تهران» و گروه تئاتر «شانته» در این سال مانول ماروتیان تالار سینما تئاتر نادری «تالار زرتشتیان» را اجاره کرده پس از تعمیر آن به اجرای نمایش پرداخت. در این سال مگردیچ تاشچیان به تهران آمد و در روز ۱۶ تیرماه نمایشنامه «سیلاب بهاری» و در روز ۱۵ مهرماه نمایشنامه «سورپریز طلاق» و در اواخر آذرماه نمایشنامه «کورادو» به روی صحنه آورد.

در سالهای ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ توجه بیشتر به اجرای نمایش برای کودکان و نوجوانان به عمل آمد. و تعدادی نمایشنامه برای این گروه سنی اجرا گردید، یکی از این گروهها، «گروه تئاتر کودکان» به سرپرستی ر. آتایان، و ن. آقاسیان، و گروه دیگر، گروه تئاتر «کاخ کودکان» به سرپرستی سروریانها بود. سروریانها کودکستانی در خیابان سعدی کوچه تلگرافخانه داشتند که از بهترین کودکستانهای تهران بود و روزهای جمعه در این تالار نمایشنامه‌هایی برای کودکان و نوجوانان نمایش می‌دادند.

در سال ۱۳۲۶ گروهی از دوستان هنر تئاتر گروه تئاتر «سوندوکیان» را بنیاد نهادند این گروه تالار زرتشتیان را اجاره کرد پس از آماده نمودن تالار آن به اجرای نمایش پرداخت.

گروه تئاتر «جوانان ارمنی دوستان هنر» در سال ۱۳۳۰ تشکیل گردید نخستین نمایشنامه‌ای که این گروه اجرا کرد نمایشنامه «سارا» نوشته هنرمند جوان سامول خاچیکیان بود. کارگردان نمایشنامه سارا واهان آقامالیان بود. این نمایشنامه در تالار مدرسه ارمنیان اجرا شد. سامول خاچیکیان بعداً تغییراتی در نمایشنامه «سارا» داد و به آن استحکام بیشتری بخشید. اجرای مجدد نمایشنامه «سارا» با تغییراتی که در آن داده شده بود بسیار مورد توجه تماشاگران قرار گرفت و به مدت دوازده شب

نمایش داده شد.

گروه تئاتر «آدمیان» در سال ۱۳۳۱ پا به عرصه وجود نهاد، گروه تئاتر انجمن فرهنگی جوانان ارمنی تهران به نام گروه تئاتر باشگاه فرهنگی و ورزشی آارات نیز به فعالیت پرداخت. ادوارد اصلانیان، روبن آتایان، آرمناک آهارونیان، واهان آقامالیان، سورن مناساگانیان، و واچه آدومیان به جمع کارگردانها پیوستند و به اجرای نمایش پرداختند. در سال ۱۳۳۳ باشگاه ورزشی و فرهنگی آارات صحنه گردان برای تالار نمایش باشگاه خود درست کرد، به این طریق گروههای تئاتر قادر گشتند نمایشنامه‌هایی که دکورهای فراوان داشتند اجرا کنند.

شاهن سرکیسیان

در سالهای ۱۳۳۵ و ۱۳۳۶ روبن آتایان پنج نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان به روی صحنه آورد. این نمایشنامه‌ها عبارت بودند از: «خاکستر نشین»، «کلاه قرمزی»، «شاهزاده قورباغه»، «ارباب و نوکر» و «گریه کفش دوز». شاهن سرکیسیان هنرمند نام آشنای ایران گروه تئاتر آرمن را در سال ۱۳۴۰ در

باشگاه فرهنگی و ورزشی آرارات بنیاد نهاد و در ضمن آموزش بازیگران به اجرای نمایش پرداخت.

شاهن سرکیسیان نمایشنامه‌های «مسرو رکنده»، «قفس» و «آرمنوهی» را به روی صحنه آورد، اعضای گروه تئاتر آرمن عبارت بودند از:

س، آقاجانیان، ه کارامیان، قریبیان، م. هایرابدیان، ک. تیکجیان، ه یگانیان، ه اودیسیان، ژ. داویدیان، خاچیکیان، آ. حاجیان، ا. آرشامیان، س. شاهمیریان، دوشیزگان ک. میناسیان، ژ. شالچیان، الو. تازلومیان و دکوراتور آربی هوانسیان بود. شاهن سرکیسیان در طی سالهای ۱۳۴۱ و ۱۳۴۲ نمایشنامه‌های «قفس» و «زن آسیابان» و «دائی وانیا» را به روی صحنه آورد.

باشگاه فرهنگی و ورزشی آرارات بر خدمات صادقانه شاهن سرکیسیان ارج نهاد و در سال ۱۳۴۵ از او تجلیل نمود و شاگردانش در آن مجلس تجلیل، نمایشنامه‌های «قدرتمند» و «آوای قو» را اجرا کردند.^۱

در سال ۱۳۴۸ از واهان آقامالیان بازیگر، کارگردان، نقاش و طراح دکور در تالار باشگاه فرهنگی و ورزشی آرارات تجلیل به عمل آمد. و پرده آخر نمایشنامه «بر روی آوار» را نمایش داد.

در سال ۱۳۵۳ گروه تئاتر آرارات نمایشنامه «قلب من در کوهستان» نوشته نمایشنامه‌نویس ارمنی الاصل آمریکا، ویلیام سارویان را به کارگردانی آرامائیس آقامالیان و با نقش آفرینی، سابرینا گریگوریان، اودیسیان، آریبگ آقاخانیان، ه کارامیان، ه یگانیان، ک. تیکجیان، ا. شاهنیان و آرلت کارابدیان به روی صحنه آورده.^۲

گروه‌های تئاتر باشگاه فرهنگی و ورزشی آرارات، انجمن فرهنگی چهار محال،

۱- آرسن مامیان، پنجاه سال تاریخ تئاتر ارمنیان ایران، سال ۱۹۸۵، صفحه ۳۶.

۲- همان کتاب، صفحه ۳۶.

اولین تئاتر دائمی ملی ایران

«سیروس»

بنا بر تقاضای جمعی از خانها عمر ۴۰ و آقایان عمر ۲۰ رای دومین دفعه
در روز پنجشنبه ۵ دیماه ۱۳۰۸ ساعت شش و نیم بعد از ظهر

ماهیار

با

یک قربانی دیگر

درام اجتماعی در سه پرده - بقلم آقای علی اکبر سیاسی

تحت نظر صنعتی آقای آ. آریزاد -

با اشتراک :

مادام لالا - (ماهیار)

سوفلور آقای شاهریان - مادام د. سمیور سمیان - (فیروز بخت) آقای پ. پ. - (قنبر علیخان)
!های ص. فرامند - (فرامند) آقای ح. طبرخواه - (معین) آقای ه. صفامنش - (مشهدی قربان)
آقای کیوان فر - (دکتر) آقای ص. بهرامی - (مستشیر دیوان) آقای طایبیت - (فرش پست)

گذارشات ماهیار مربوط به پانزده سال قبل میباشد

قیمت بلیط از سه قران تا سی قران -

تماشاچیان محترم باید بلیط خود را در تمام مدت نمایش برای ارائه به مفتشین نگاه دارند

محل فروش بلیط

شنبه بلیط فروشی تئاتر سیروس - نمازه بن از خیابان لاله زار نمره تلفن ۱۳

روز نمایش از ۲ ساعت بعد از ظهر دو بلیط فروشی تئاتر سیروس

درب ورود چهار راه قوام السلطنه - کوچه شاهرخ

باشگاه سپیان و سایر باشگاههای ارمنیان تهران با در اختیار داشتن تالارهای مجهز نمایش و استقبالی که ارمنیان تهران از اجراهای مزبور به عمل می‌آوردند با دلگرمی مرتباً نمایشنامه‌هایی را به روی صحنه می‌آوردند.

از دهه ششم سده چهاردهم شمسی علاوه بر کارگردانان پیشکسوت و نام‌آشنای تئاتر ارمنیان تهران مانند: مانول ماروتیان، آرامائیس آقامالیان، واهان آقامالیان، شاهن سرکیسیان، ناپلئون سروریان و خانم آروسیاک تاشچیان (همسر مگردیچ تاشچیان) دیگر کارگردانان ارمنی که با توشه‌ای که در طی سالهای گذشته اندوخته بودند بر روی صحنه تئاتر ظاهر شدند و به کارگردانی نمایشنامه‌ها پرداختند. این کارگردانها عبارتند از:

واچه آدومیان، تونی آمادونی، سورن باقداساریان، آرسی اوانسیان، وارنگزباشیان، ادوارد اصلاتیان، سورن مناتساگانیان و خانمها، دکتر آ. نازلومیان، لوریگ میناسیان، گیدوش آرزویان.

روز یکشنبه ۱۸ دی ۱۳۲۲ ساعت ۸ بعد از ظهر با شرکت آرتیست
قوستانیان در تماشاخانه هنر «اولو» بیست و دو پرده نمایش داده میشود

Հայաստան ՀԱՅԵՐԷՆ ՆԵՐԱՅԱՑՈՒՄ
ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆ „ՀՈՆԱՐ“

(Լալէզար, „Մեղի“ սինեմային կից, նախկին „Կանարի“
կ-ֆէի շէնքը)

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻԱՐ 9-ԻՆ, 1944 թ. երեկ. ժամը ճիշտ 8-ին
Դերասան ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԻ Թատերախումբը
կը ներկայացնէ

ՅԵՔՍՏԻՐԻ

„ՕՐԹԵԼԼՕ“ - Ն

դրամ 6 արար.

Տոմսերի արժէքը - Ա. կարգ՝ 100 ուիալ, Բ. կարգ՝ 50 ուիալ,
Գ. կարգ՝ 30 ուիալ, Դ կարգ՝ 20 ուիալ,

բնւար աջ և ձախ օթեակները՝ 80 - ական ուիալ:

Տոմսերը նախօրօք ծախուում են — նազերի, դեղատուն
«Վոժդան», պ. Մ. Մինասեանի մօտ, իսկ ներկայացման
օրը՝ Թատրոնի կառուարան, առաւօտեան ժամը 10-ից 1-ը
և երեկոյեան ժամը 4-ից:

Ռեժիսսէոր՝ Մ. ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی